

ÅRSAGSKÆDEN eller Opståen i Afhængighed

Ny dansk oversættelse af *Paṭiccasamuppāda* fra pāli¹
(*Vinaya-piṭaka* I, 1-2)
Af Lisette Hededal & Bjarne Wernicke-Olesen

På det tidspunkt sad Den Ophøjede Buddha ved foden af Bodhi-træet ved Nerañjarā-flodens bred i byen Uruvelā efter at have opnået den højeste erkendelse.² I syv dage sad nu Den Ophøjede der ved *bodhi*-træets fod i lotusstilling og kontemplerede lykken ved udfrielse. Her gennemgik Den Ophøjede i tanken Opståen i Afhængighed forlæns og baglæns i døgnets første timer:³

*samskāraerne*⁴ udspringer af mangel på visdom;⁵
bevidsthed⁶ udspringer af *samskāraerne*;
navn-og-form⁷ udspringer af bevidsthed;
de seks sansedomæner⁸ udspringer af navn-og-form;
berøring⁹ udspringer af de seks sansedomæner;
følelse¹⁰ udspringer af berøring;
begær¹¹ udspringer af følelse;
tilknytning¹² udspringer af begær;
tilblivelse¹³ udspringer af tilknytning;
fødsel¹⁴ udspringer af tilblivelse;
ælde-og-død¹⁵ udspringer af fødsel;
ligeså gør sorg, klage, lidelse, tungsind og fortvivlelse.¹⁶

¹ Alle termer i noteapparatet er pāli med mindre andet er angivet. Sammensatte ord (komposita) er delt med bindestreg for forståelsens skyld.

² *Paṭhama-abhisambuddha* (sanskrit: *prathama-abhisambuddha*) oversættes til tider med den højeste eller fuldkomne opvågning eller end dog "buddhatilstanden" (Dines Andersen).

³ Døgnets første ottendedel, muligvis omkring kl. 6-10 om morgenen.

⁴ Sanskritordet *samskāra*, "konstruktion, dannelse" er vanskeligt at oversætte i en buddhistisk kontekst. Forslagene rækker fra "medfødte dispositioner" til "anlæg og drifter" og "mentale formationer". *Samskāraer* kan dog tilnærmelsesvist beskrives som karmisk bestemte bevidsthedsformer og deraf følgende handlingsimpulser. Det mindre kendte pāli-ord for *samskāra* er *sankhāra*.

⁵ Sanskrit-ordet *avidyā* (pāli: *avijjā*) oversættes almindeligvis med "uvidenhed", men en mere kontroversiel oversættelse af *avidyā* som "ikke-eksistens" er blevet foreslået af Richard Gombrich (*What the Buddha Thought*, 2013, 2. udgave, Equinox, Sheffield, s. 139), idet roden *vid* også kan betyde "findes, eksistere".

⁶ *Viññāna*, "bevidsthed" (sanskrit: *vijñāna*).

⁷ *Nāma-rūpa*, "navn-og-form" (sanskritordet er det samme som pāli-ordet i de følgende noter med mindre andet er anført).

⁸ *Ṣaḍ-āyatana*, "seks sansedomæner" (sanskrit: *ṣaḍ-āyatana*).

⁹ *Phassa*, "berøring" (sanskrit: *sparśa*).

¹⁰ *Vedanā*, "følelse".

¹¹ *Tañhā*, "tørst" (sanskrit: *trṣṇā*).

¹² *Upādāna* oversættes her med "tilknytning", men kunne meget vel oversættes med "besiddelsestrang".

¹³ *Bhava*, "tilblivelse" eller "væren".

¹⁴ *Jāti*, "fødsel".

¹⁵ *Jarā-maraṇa*, "ælde-og-død".

På denne måde opstår al lidelse.

Men *saṃskāra*ernes ophør kan forårsages af det fuldstændige og sporløse ophør af manglen på visdom:¹⁷

ved ophør af *saṃskāra*erne ophører bevidstheden;
ved ophør af bevidstheden ophører navn-og-form;
ved ophør af navn-og-form ophører de seks sansedomæner;
ved ophør af de seks sansedomæner ophører berøring;
ved ophør af berøring ophører følelse;
ved ophør af følelse ophører begær;
ved ophør af begær ophører tilknytning;
ved ophør af tilknytning ophører tilblivelse;
ved ophør af tilblivelse ophører fødsel;
ved ophør af fødsel ophører ælde-og-død;
samt sorg, klage, lidelse, tungsind og fortvivlelse.

På denne måde ophører al lidelse.

I det øjeblik Den Ophøjede havde erkendt denne sammenhæng, udbrød han:

Når fænomenerne fremstår klart for en med ildhu¹⁸ mediterende brahmin, da forsvinder al hans tilknytning og han erkender fænomenet med dets årsag.¹⁹

¹⁶ *Soka-parideva-dukkha-domanass-upāyāsa* “sorg, klage, lidelse, tungsind og fortvivlelse” (sanskrit: *śoka-parideva-duḥkha-daurmanasya-upāyāsa*).

¹⁷ I buddhistiske pāli-tekster benyttes ofte en særlig talefigur (litotes), hvorved noget positivt (*vidyā* “visdom”) udtrykkes ved negationen af dets modsætning (*avidyā* “mangel på visdom”). “Det fuldstændige og sporløse ophør af manglen på visdom” er således en måde at udtrykke noget positivt, nemlig “visdom”.

¹⁸ Pāli-ordet *ātāpin* oversættes her med “ildhu”, men har også konnotationerne “iver”, “anstrengelse” og “fanatisme”.

¹⁹ Uændret oldpāli i form af kanoniske vers bidrager til at holde tekstsamlingen sammen. Versene udgør de ældste elementer i Pālikanon. Ofte er der tale om fællesindisk tankegods og fyndord, som ikke nødvendigvis er specifikt buddhistiske. Her bruges ordet brahman (brahmin) som en ærestitel for en, der lever i overensstemmelse med den buddhistiske dharma. Se f.eks. Dhammapada 26, 395: “[...] ham kalder jeg [dvs. Buddha] en [sand] brahman” (*tam ahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ*). Af samme grund er der flere fortolkningsmuligheder til stede. En åbenlys alternativ - og mere buddhistisk-dogmatisk - men ikke nødvendigvis mere korrekt oversættelse af sidste linje i verset i Paṭiccasamuppāda kunne således være: “han erkender dharmen [den buddhistiske lære] og dens berettigelse” (*pajānāti sahetu-dhamman*).